

Processtyper i sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal

Av EVELIINA TOLVANEN & CAMILLA WIDE

Abstract

Tolvanen, Eveliina, eveliina.tolvanen@helsinki.fi, Post-Doctoral Fellow, Department of Finno-Ugrian and Scandinavian Studies, University of Helsinki; *Wide, Camilla*, camilla.wide@utu.fi, Professor of Scandinavian Languages, School of Languages and Translation Studies, University of Turku: "Process types in Sweden-Swedish and Finland-Swedish academic supervision meetings". *Språk och stil* NF 30, 2020, pp. 143–174.

This study analyzes how teachers and students construe events as different types of processes in academic language counseling meetings in Swedish. The data consist of six meetings collected at universities in Sweden and Finland, in which a supervisor comments on linguistic matters in essays written by a student. The goal is to study how the interlocutors use verbs to construe events as different types of processes according to Systemic Functional Grammar, that is, as *material*, *mental*, *relational* or *verbal processes*. The analysis shows that Finland-Swedish supervisors and Sweden-Swedish students favor relational processes, which construe events as abstract, static relations. At the same time, Swedish supervisors and Finland-Swedish students prefer to use mental processes, which express subjective processes in the human mind, such as cognition or perception. Furthermore, the results show that both supervisors and students from Sweden employ linguistic resources that even out the asymmetry between them: the supervisors downplay their authority by stressing their own subjectivity, while the students do not position themselves as particularly subjective. In contrast, the supervisors and students from Finland distance themselves from one another: the supervisors portray themselves as objective and impersonal, while the students construe themselves as subjective.

Keywords: Swedish, Sweden Swedish, Finland Swedish, pluricentric languages, process type, Systemic-Functional Grammar, institutional communication.

1 Inledning och syfte

Svenskan är ett pluricentriskt språk med två nationella varieteter och normcentrum i både Finland och Sverige. Som tidigare studier av finlandssvenskt och sverigesvenskt språkbruk visat använder talare av den ena varieteterna ibland delvis andra språkliga resurser än talare av den andra varieteterna i motsvarande situationer (se bland annat Saari 1995, Norrby m.fl. 2014, 2015, Nelson m.fl.

2015, Henricson & Nelson 2016, 2017). Exempelvis väljer finlandssvenska kunder vid teaterkassan oftare indirekta uttryckssätt än sverigesvenska kunder, till exempel genom att säga *ja hade två biljetter beställda ti kvällens* i stället för att konstatera *ja ska hämta biljett till Rickard den tredje* (Lindström & Wide 2017 s. 183–185).

Syftet med denna artikel är att undersöka hur samtalsdeltagarna uttrycker sig i språkhandledningssamtal på två varieteter av svenska vid universitet i Sverige respektive Finland.¹ Vårt fokus ligger på hur samtalsdeltagarna använder verb för att beskriva skeenden som exempelvis händelser, handlingar och tillstånd, och vi kategoriserar verben enligt den systemisk-funktionella lingvistikens indelning i *materiella*, *mentala*, *relationella* och *verbala processer* (se Holmberg & Karlsson 2006 s. 78–79).² Materiella processer beskriver handlingar och händelser i den fysiska världen (exempelvis *ja ha skrivit den där engelska varianten*), mentala processer betydelser i människans inre värld (*den här fundera ja också på*), relationella processer abstrakta relationer (*de e en halvfärdig text*) och verbala processer språklig kommunikation (*de pratade vi väl om förra gången*) (Holmberg & Karlsson 2006 s. 80–102). På vissa punkter jämför vi resultatet med servicesamtal som vi analyserat tidigare (Tolvanen & Wide 2019). Vi vill utreda om handledarna och studenterna använder olika typer av processer i olika stor utsträckning och vilka skillnader det förekommer mellan handledningssamtalen på de två varieteterna av svenska. Vilken roll spelar valet av process och processtyp då handledarna och studenterna med hjälp av språkliga val skapar och återskapar sina roller i förhållande till varandra? Studien har utförts i anslutning till forskningsprogrammet *Interaktion och variation i pluricentriska språk* (IVIP, se Norrby m.fl. 2014, Wide 2016).³

I följande avsnitt diskuterar vi handledningssamtal som institutionella samtal. De teoretiska utgångspunkterna för studien presenteras i avsnitt 3 samt materialet och metoden i avsnitt 4. Den empiriska analysen presenteras i avsnitt 5 och artikeln avslutas med en diskussion av resultaten i avsnitt 6.

¹ Den empiriska undersökningen har utförts av E. Tolvanen, vars arbete har finansierats av Svenska kulturfonden i Finland. Studien har planerats och resultaten tolkats av båda författarna. Vi tackar deltagarna på Svenskans beskrivning 37 och de anonyma granskarna för konstruktiva kommentarer.

² Den aktuella processen markeras med fetstil. Transkriptionen är talspråksenlig men något förenklad jämfört med den ursprungliga versionen inom IVIP (se nedan), vars syfte är att avspiegla uttalsskillnader med hjälp av skriftspråkets ortografi samt återge centrala interaktionella fenomen.

³ C. Wide är en av fyra forskningsledare i forskningsprogrammet *Interaktion och variation i pluricentriska språk – Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska* (IVIP) som finansieras av Riksbankens jubileumsfond 2013–2020 (M12-0137:1). E. Tolvanen är affilierad forskare i programmet.

2 Handledningssamtal som institutionella samtal

Handledningssamtal mellan handledare och student inom högskoleutbildning representerar en *kommunikativ verksamhet* som förekommer i en viss typ av social situation (se Linell 2011 s. 75–79). Kommunikativa verksamheter är *situerade* och sker i enskilda situationer, men innehåller även *situationsöverskridande* praktiker, det vill säga återkommande rutiner (s. 74–75). Kommunikativa verksamheter har sålunda »karaktäristiska deltagaruppsättningar, interaktionsformer och innehåll» (s. 7). De är samtidigt i viss mån öppna, eftersom samtalsdeltagarna kan använda sig av resurser som är mer eller mindre typiska för den aktuella verksamheten (s. 14). Även samtalsdeltagarnas roller (till exempel handledare och student) kan ses som dynamiska: även om rollerna är situationsöverskridande och skapar förväntningar i talsituationen, kan samtalsdeltagarna välja att orientera sig mot rollerna på olika sätt (s. 179). Handledningssamtal mellan handledare och studenter vid universitet kan vidare karaktäriseras som *institutionella samtal* där samtalsdeltagarna står i en asymmetrisk relation till varandra, bland annat vad gäller kompetens (se Adelswärd 1995 s. 117–118). Typiskt för institutionella samtal är att den institutionella representanten, i vårt material handledaren, dominerar interaktionen genom att reglera diskussionsämnena för samtalet, ställa frågor till samtalspartnern och evaluera svaren (Adelswärd 1995 s. 117). Institutionella samtal inkluderar därtill ofta interaktion med artefakter som texter av olika slag (Linell 2011 s. 411), vilket också är fallet i vårt material.

Handledningssamtal på svenska har tidigare undersökts av till exempel Nyroos (2012), som analyserar hur institutionella normer kommer till uttryck i interaktionen i handledningsseminarier vid universitet. Magnusson (2016) diskuterar hur handledare använder texter som resurs, exempelvis för att strukturera samtalet (se även Hofvendahl 2004 om hur lärare använder texter i utvecklingssamtal i skolan). Inom forskningsprogrammet IVIP har Henricson och Nelson jämfört sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal ur flera olika perspektiv.⁴ Med utgångspunkt i interaktionell lingvistik har de analyserat bland annat pronomenbruk (Henricson m.fl. 2015), återkoppling (Nelson m.fl. 2015), rådgivning (Nelson & Henricson 2016, Henricson & Nelson 2017), uppbackningar, överlappningar och pauser (Henricson & Nelson 2016), kognitionsverb (Henricson & Nelson 2018, se även

⁴ De samtal vi analyserar ingår i materialet som samlats in inom IVIP (se avsnitt 4).

avsnitt 5.4), positiva studentresponser (Henricson m.fl. 2018) och handledningspraktiker (Nelson & Henricson 2018). Deras resultat visar att asymmetrin mellan student och handledare nedtonas med flera språkliga medel i sverigesvenska handledningssamtal, medan de institutionella rollerna är synligare och till synes mer oproblematiska i motsvarande finlandssvenska samtal (se Henricson m.fl. 2015 s. 136, Henricson & Nelson 2017 s. 118, Nelson & Henricson 2018 s. 75–76). Vi vill därför utreda om skillnaderna i hur man hanterar samtalsdeltagarnas relation också framkommer i hur samtalsdeltagarna konstruerar händelser i världen som olika typer av processer. Begreppet process och studiens teoretiska referensram presenteras närmare i följande avsnitt.

3 SFL: process, processtyp och förstadedeltagare

Inom systemisk-funktionell lingvistik (SFL, se Halliday & Matthiessen 2004, på svenska Holmberg & Karlsson 2006) ses språket som ett system för att skapa betydelse i kommunikation mellan människor. När man vill uttrycka specifika betydelser väljer man vissa uttryckssätt i stället för andra (Holmberg & Karlsson 2006 s. 28–29). Dessa språkliga val är förankrade i situationskontexten som kan beskrivas utifrån den *verksamhet* som kommunikationen är en del av, den *relation* som råder mellan deltagarna samt *kommunikationssättet* (Holmberg & Karlsson 2006 s. 18–19). De handledningssamtal vi undersöker är förankrade i situationskontexter som uppvisar många likheter med varandra. Verksamheten är språkhandledning vid akademiskt skrivande, relationen mellan handledaren och studenten är asymmetrisk (se avsnitt 2) och kommunikationen är muntlig och dyadisk. Situationskontexter realiserar olika situationstyper som i sin tur är förankrade i en större kulturell kontext (Halliday & Matthiessen 2004 s. 27–28). Handledningssamtalen i vårt material sker i två olika kulturkontexter, Finland och Sverige, som trots att de i många avseenden uppvisar likheter med varandra inte är identiska (se Pettersson & Nurmela 2007, Charles & Louhiala-Salminen 2007, Kangas-harju 2007). Vi kan därför förvänta oss vissa skillnader i hur samtalsdeltagarna från de två länderna uttrycker sig.

Process är en semantisk kategori som uttrycker att något sker och typiskt realiserar av verb (Holmberg & Karlsson 2006 s. 74–76). Enligt Karlsson (2011 s. 26–27) är processer centrala vid kommunikation eftersom valet av

process förutsätter att man väljer ett visst perspektiv på det som man vill tala om. Att analysera processer i tal är särskilt intressant eftersom man enligt Halliday (1989 s. 81) i tal har en större benägenhet att konstruera företeelser i världen som processer än i skrift, där man oftare konstruerar företeelser som ting bland annat via nominaliseringar.

Processer realiseras typiskt med verb, antingen med ett enda verb eller med ett eller flera hjälpverb och ett huvudverb. Då utgör huvud verbet den så kallade *processkärnan*, som uttrycker verbets »erfarenhetsmässiga huvudbetydelse» (Holmberg & Karlsson 2006 s. 77). I SFL-termer har processkärnan en *ideationell* funktion: den beskriver en företeelse i världen som en viss typ av process (ibid.). Processerna kan kategoriseras utifrån vilken typ av betydelse de skapar. Inom svensk och nordisk språkforskning skiljer man oftast mellan fyra processstyper: materiella processer, som betecknar yttre, konkreta handlingar; mentala processer, som avser processer i människans medvetande; relationella processer, som beskriver abstrakta, statiska relationer; och verbala processer, som innebär att något sägs (Holmberg & Karlsson 2006 s. 78–79). Gränserna mellan de olika kategorierna är emellertid inte absoluta och samma lexikala verb kan beroende på kontexten realisera olika typer av processbetydelser (Karlsson 2011 s. 24).

Varje process har minst en *deltagare*, som typiskt realiseras av en nominalfras (Halliday & Matthiessen 2004 s. 175–177). Deltagarna är de som deltar i eller påverkas av processen, till exempel *barnet* och *leksaksbilen* i den materiella processen *barnet rullar leksaksbilen* (Karlsson 2011 s. 21, 29). Den deltagare som processen utgår från (*barnet* i föregående exempel) kallas *förstadedeltagare* (Holmberg & Karlsson 2006 s. 75–76). SFL-begreppet förstadedeltagare sammanfaller i många fall med subjektet, men det är en semantisk kategori som utgår från betydelsen, inte från satsens grammatiska struktur (s. 76, fotnot). Samtidigt som förstadedeltagaren oftast är den mest centrala i processen (Karlsson 2011 s. 27), inverkar processstypen på vilken typ av roll förstadedeltagaren har. Rehnberg (2011, 2014 s. 126), som undersökt strategiskt berättande i kommunala texter, konstaterar att förstadedeltagaren i till exempel en materiell process typiskt har handlingskraft, det vill säga kan utföra handlingar i den yttre världen.

Inom svensk språkforskning har SFL främst tillämpats i studier av skrivna texter (Svensson & Karlsson 2012 s. 15, se dock Holmberg & Wirdenäs 2005, Grahn 2012). Processstyper i texter på svenska har analyserats av Lasso (2010), Rehnberg (2011, 2014), Sellgren (2011) och Hamberg (2015). Processstyper i andra språk har studerats av exempelvis Schulz (2015 s. 153–

154), som i sin studie av processtyper i datorförmedlad kommunikation på engelska och tyska konstaterar bland annat att engelska skribenter oftare än tyska skribenter använder sig av mentala processer, som beskriver processer i människans inre.

Vad gäller SFL-inriktade studier av samtal har Eggins och Slade (1997) utvecklat en analysmodell för engelska vardagssamtal. Tidigare systemisk-funktionella studier av sverigesvenskt och finlandssvenskt språkbruk har emellertid haft texter som material (se Lassus 2010 och Tolvanen 2016 som båda undersökt myndighetstexter). Det finns inga tidigare systemisk-funktionella jämförelser av sverigesvenskt och finlandssvenskt samtalsspråk förutom vår pilotstudie av servicesamtal inspelade vid biljettkassor i Sverige och Finland (Tolvanen & Wide 2019). Resultaten av den studien visade att servicesamtalen från Sverige och Finland uppvisar stora likheter med varandra i hur samtalsdeltagarna använder olika typer av processer. I servicesamtalen från Finland är talarna emellertid något mer benägna att använda uttryckssätt som skapar distans mellan kund och personal, till exempel genom att undra om *det finns biljetter* till en föreställning i stället för att ställa frågan *har du biljetter* till personalen. Därtill skiljs kund- och personalrollen tydligare åt genom valet av processtyp i samtalen från Finland än i samtalen från Sverige. Vi återkommer till pilotstudien i avsnitt 5.1 nedan. I följande avsnitt presenterar vi de handledningssamtal som undersöks i denna studie.

4 Material och metod

Vårt material består av tre sverigesvenska (svsv.) och tre finlandssvenska (fiv.) handledningssamtal inspelade 2015 vid universitet i Sverige och vid svenskspråkiga universitet och högskolor i Finland. Samtalen är språkhandledningssamtal, det vill säga samtal där studenter och handledare diskuterar främst språkliga drag i akademiska texter och avhandlingar som studenterna har skrivit inom sina studieämnen. I varje samtal deltar en handledare och en student.⁵ Samtalen har inspelats i audio- och videoförmåt av Marie Nelson

⁵ I ett av de sverigesvenska samtalen har texten skrivits av två studenter, men bara en av studenterna deltar i samtalet. Beläggen på *ni* som syftar på de två skribenterna i detta samtal har inräknats i kategorin *du* som förstadedeltagare i tabell 4–7.

och Sofie Henricson inom forskningsprogrammet IVIP.⁶ Materialet presenteras i tabell 1.

Tabell 1. Samtalen i materialet.

Sverigesvenska samtal				Finlandssvenska samtal			
Samtal	Antal ord			Samtal	Antal ord		
	Handledare	Student	Totalt		Handledare	Student	Totalt
SVSV1	2 276	1 486	3 762	FISV1	6 763	2 121	8 884
SVSV2	7 361	5 511	12 872	FISV2	8 696	3 314	12 010
SVSV3	7 985	3 351	11 336	FISV3	4 743	993	5 736
Totalt	17 622	10 348	27 970	Totalt	20 202	6 428	26 630

Materialet från Sverige består av tre samtal med två olika handledare och tre studenter vid samma universitet. Materialet från Finland består av tre samtal med två olika handledare och tre studenter vid två lärosäten på olika orter. Delmaterialen från Sverige och Finland är i hög grad jämförbara med varandra vad gäller samtalssituation och omfång, även om det förekommer viss variation i antalet ord per samtal.

Eftersom vi gör en näranalys av verb som är frekventa i samtalen är vi tvungna att använda oss av ett väl avgränsat material. Individuell variation kan inte utslutas då antalet samtal är relativt litet. Vi utgår emellertid från att samtalen representerar en kommunikativ verksamhet som innehåller situationsöverskridande praktiker som samtalsdeltagarna känner till (se avsnitt 2) och att urvalet är tillräckligt stort för att illustrera skillnader mellan de två varieteterna av svenska vad gäller processtyper i just denna typ av handledningssamtal.

Som tabell 1 ovan visar talar handledarna generellt mer än studenterna i de undersökta samtalen, vilket enligt Adelswärd (1995 s. 117) är typiskt för de institutionella representanterna i institutionella samtal. Asymmetrin mellan handledare och student är tydligare i samtalen från Finland än i samtalen från Sverige: i alla tre finlandssvenska samtal står handledaren för över två tredjedelar av det totala antalet ord, medan studenterna talar klart mindre. Jämfört med finlandssvenska studenter talar de sverigesvenska studenterna sålunda mera, och enligt Nelson m.fl. (2015 s. 160–161) och Henricson & Nelson (2016 s. 197–198) uttrycker de också oftare samstämmighet med handledaren genom uppbackningar och återkoppling.

⁶ Nelson och Henricson var post doc-forskare inom IVIP vid Stockholms universitet respektive Åbo universitet 2014–2017. Samtalen har transkriberats av post doc-forskarna och forskningsassistenterna inom IVIP.

Utifrån audioinspelningar och transkriptioner har vi analyserat alla satser som innehåller ett finit verb och en processkärna som kan analyseras, oberoende av om satserna exempelvis är grammatiskt underordnade. Grammatiskt ofullständiga eller avbrutna satser har däremot inte analyserats även om de innehåller ett finit verb, eftersom det är svårt att avgöra vilken betydelse som skapas. Prosodiska drag i samtalen har beaktats för att avgöra vilka yttranden som är avbrutna. Processtypen har slutligen bestämts utifrån den betydelse som konstrueras i den aktuella kontexten. Omedelbara upprepningar av samma sats, såsom *nej ja förstår nej ja förstår*, har analyserats som ett belägg.

I avsnitt 5 går vi över till att presentera de empiriska resultaten. Vi analyserar både vilka processtyper som används i handledningssamtalen och vilka typer av förstadedeltagare som förekommer vid de olika typerna. Analysen av processtyper visar vilka processbetydelser samtalsdeltagarna konstruerar ofta och vilka som uttrycks mer sällan (se även Karlsson 2011 s. 22–24): fokuserar samtalsdeltagarna till exempel på konkreta handlingar eller på subjektiva upplevelser? Analysen av förstadedeltagare lyfter i sin tur fram vad eller vem som står i fokus i processerna: vems handlingar, tankar, upplevelser osv. talar samtalsdeltagarna om?

5 Processtyperna i handledningssamtalen

En översikt av processtyperna i de undersökta handledningssamtalen visas i tabell 2.⁷

Tabell 2. Processtyperna i handledningssamtalen.

Processtyp	Handledare				Student				Totalt			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Materiell	442	22,0	530	23,3	289	27,1	142	27,4	731	23,8	672	24,1
Mental	488	24,3	382	16,8	192	18,0	120	23,2	680	22,1	502	18,0
Relationell	864	43,1	1 157	50,9	518	48,6	227	43,8	1 382	45,0	1 384	49,6
Verbal	211	10,5	203	8,9	67	6,3	29	5,6	278	9,1	232	8,3
Totalt	2 005	100,0	2 272	100,0	1 066	100,0	518	100,0	3 071	100,0	2 790	100,0

⁷ Eftersom studien är en fallstudie och materialet är förhållandevis litet avstår vi från att göra signifikansberäkningar av resultaten.

Som framgår av tabell 2 är relationella processer, som betecknar abstrakta relationer och förhållanden, totalt sett vanligast i handledningssamtalen från bägge länderna. Näst vanligast är materiella processer, som uttrycker konkreta händelser i den yttre världen, åtföljda av mentala processer, som beskriver upplevelser och tankar i människans inre värld. Verbala processer, som uttrycker att något sägs, är minst vanliga. Andelen för relationella processer är emellertid större i samtalen från Finland (svsv. 45,0 %, fisv. 49,6 %), medan mentala processer är vanligare i samtalen från Sverige (svsv. 22,1 %, fisv. 18,0 %). Skillnaderna vid materiella och verbala processer är inte lika framträdande.

Även talarens roll i den institutionella kontexten påverkar hur processtyperna används (se Tolvanen & Wide 2019 s. 336). Relationella processer, till exempel fisv. *den här källhänvisningen de **gäller** de här stycke*, är vanligast hos handledarna i båda länderna, men både antalet och andelen är större hos de finlandssvenska handledarna (svsv. 43,1 %, fisv. 50,9 %). Mentala processer, såsom svsv. *ja **tycker** inte att du **upprepar** dig*, är den näst vanligaste processtypen hos de sverigesvenska handledarna (svsv. 24,3 %, fisv. 16,8 %). Hos de finlandssvenska handledarna är däremot materiella processer, till exempel fisv. *sen ha ja **satt in** lite exempel här då*, den näst vanligaste processtypen (svsv. 22,0 %, fisv. 23,3 %). Verbala processer som svsv. *ja **tycker** inte att du **upprepar** dig* är minst vanliga hos handledarna från båda länderna, men andelen är något större hos de sverigesvenska handledarna (svsv. 10,5 %, fisv. 8,9 %).

Studenterna använder överlag färre processer än handledarna, men antalet processer hos dem är lägre i samtalen från Finland än i samtalen från Sverige. Relationella processer såsom fisv. *de e nog mina egna funderingar* är vanligast hos studenterna från båda länderna och materiella processer såsom svsv. *ja har nog **skrivit** den där me väldigt många komman* är näst vanligast. Verbala processer som svsv. *de kommer att **förklaras** senare*, är minst vanliga. Mentala processer, till exempel fisv. *jå de lönar nog sig **tror** ja*, är emellertid vanligare hos de finlandssvenska studenterna än hos de sverigesvenska (svsv. 18,0 %, fisv. 23,2 %). Samtidigt använder de sverigesvenska studenterna en större andel relationella processer än de finlandssvenska studenterna (svsv. 48,6 %, fisv. 43,8 %). Innan vi ser närmare på bruket av processer i handledningssamtalen i avsnitt 5.2–5.6 nedan vill vi kort jämföra handledningssamtalen med de servicesamtal vi studerat tidigare (Tolvanen & Wide 2019).

5.1 Jämförelse med servicesamtal

Tabell 3 visar fördelningen mellan olika processtyper i servicesamtalen, som vi i det följande jämför med handledningssamtalen (tabell 2).

Tabell 3. Processtyperna i servicesamtalen (enligt Tolvanen & Wide 2019 s. 336, omstrukturerad).⁸

Processtyp	Personal				Kund				Totalt			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Materiell	344	30,5	296	29,7	301	29,0	293	31,8	645	29,8	589	30,7
Mental	168	14,9	128	12,8	193	18,6	132	14,3	361	16,7	260	13,6
Relationell	550	48,8	535	53,6	501	48,3	432	47,0	1 051	48,5	967	50,4
Verbal	65	5,8	39	3,9	43	4,1	63	6,8	108	5,0	102	5,3
Totalt	1 127	100,0	998	100,0	1 038	100,0	920	100,0	2 165	100,0	1 918	100,0

Som tabell 2 och 3 visar utgör relationella processer ungefär hälften av alla processer i såväl handledningssamtalen som servicesamtalen. Materiella processer är totalt sett något vanligare i servicesamtalen än i handledningssamtalen. Mentala och verbala processer är i sin tur vanligare i handledningssamtalen än i servicesamtalen. Servicesamtalen är sålunda mer handlingsinriktade, medan handledningssamtalen är mera inriktade på det som samtalsdeltagarna tänker eller säger. Att en större andel materiella processer skapar en starkare handlingsinriktning har noterats också av Lassus (2010 s. 133) som undersökt myndighetstexter.

Kontrasten mellan handledare och student är tydligare än kontrasten mellan kund och personal (expedit vid biljettkassa) i materialet från båda länderna, vilket tyder på att samtalsdeltagarnas roller tydligare skiljs åt i handledningssamtalen än i servicesamtalen. Oberoende av domän är mentala processer ändå överlag vanligare i samtalen från Sverige, medan relationella processer är vanligare i samtalen från Finland. I de finlandssvenska samtalen har de institutionella representanterna, det vill säga personalen och handledarna, en större be-

⁸ I studien av servicesamtal (Tolvanen & Wide 2019) urskilde vi förutom materiella, mentala, relationella och verbala processer även *lexikaliserade processer* med en tydlig samtalsreglerande eller artighetsskapande funktion (såsom *vettu, var så god(a), tack ska du ha*). I handledningssamtalen har lexikaliserade processer emellertid ingen motsvarande central funktion, varför de utelämnats i denna studie. För att kunna jämföra resultaten har de lexikaliserade processerna i servicesamtalen utelämnats i tabell 3, och procentandelarna har därefter räknats om. Antalet belägg på lexikaliserade processer var 111 (5,1 % av samtliga processer) i servicesamtalen från Finland (64 st.) och 48 (2,2 % av samtliga processer) i servicesamtalen från Sverige (69 st.).

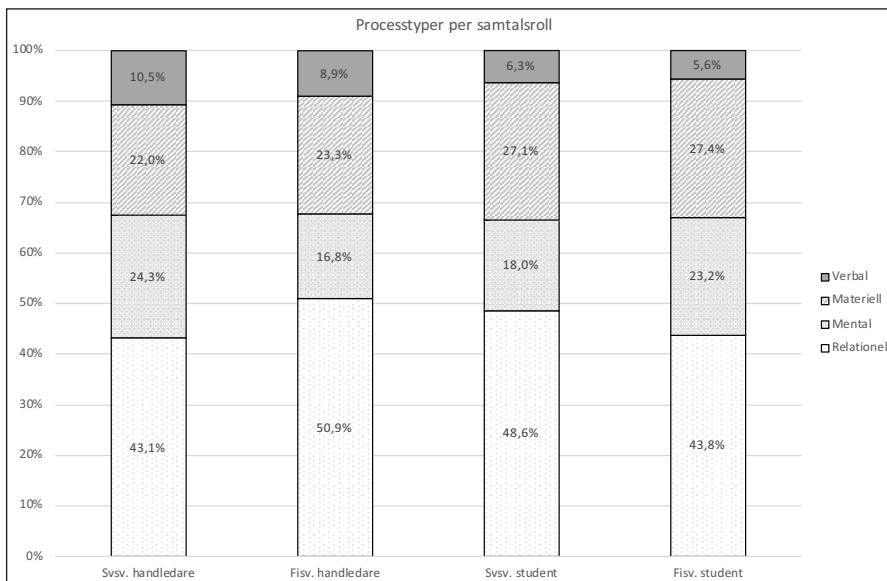
nägenhet att använda relationella processer, som beskriver hur saker och ting är, än sina samtalspartner, vilket kan tolkas som ett sätt att skapa auktoritet. Rollen som kund verkar emellertid uppfattas på något olika sätt i de två länderna: sverigesvenska kunder positionerar sig som mer säkra på ett positivt utfall än finlandssvenska kunder, som ofta framställer sig som osäkrare och lämnar mer handlingsutrymme för personalen (Lindström & Wide 2017 s. 185).

Jämförelsen av handlednings- och servicesamtal visar att relationella processer är mycket vanliga i båda typerna av samtal. Mentala processer verkar emellertid vara något mer typiska för de undersökta sverigesvenska samtalen, medan relationella processer är mer typiska för de undersökta finlandssvenska samtalen. I följande avsnitt övergår vi till att diskutera bruket av processtyper per samtalsroll i handledningssamtalen.

5.2 Processtyper per samtalsroll

Andelen för processtyper per samtalsroll och varietet i handledningssamtalen åskådliggörs i figur 1.

Som figur 1 visar är andelen för materiella processer ungefär lika stor hos de sverigesvenska och de finlandssvenska handledarna (22,0 % resp. 23,3 %), och

Figur 1. De olika processtypernas fördelning i handledningssamtalen.

nästan densamma hos de sverigesvenska och de finlandssvenska studenterna (27,1 % resp. 27,4 %). Generellt använder handledarna något fler verbala processer än studenterna. Den största skillnaden mellan handledningssamtalen från Sverige och Finland gäller hur samtalsdeltagarna använder sig av relationella och mentala processer. De finlandssvenska handledarna och de sverigesvenska studenterna använder fler relationella och färre mentala processer än både sina samtalspartner och sina kollegor i det andra landet. Samtidigt använder sverigesvenska handledare och finlandssvenska studenter fler mentala och färre relationella processer än sina samtalspartner och kollegor i det andra landet. Man kan således se en viss likhet å ena sidan mellan den sverigesvenska handledarrollen och den finlandssvenska studentrollen, och å andra sidan mellan den finlandssvenska handledarrollen och den sverigesvenska studentrollen.

Bruket av processtyper analyseras närmare i avsnitt 5.3–5.6 nedan. I varje avsnitt presenterar vi först processtypen i fråga och redogör därefter för hur förstadedeltagarna realiserar vid den. Analysen inleds med materiella processer.

5.3 Materiella processer

Materiella processer beskriver handlingar och händelser i världen som kräver energi och ofta innebär någon typ av förändring. I handledningssamtal där en handledare och en student diskuterar en text som studenten skrivit, realiserar materiella processer ofta av verb som relaterar till skrivande (såsom *skriva*, *kursivera*, *radera*, *stryka*, *markera*) eller informationssökning (*hitta*, *kolla*). Enligt Holmberg & Karlsson (2006 s. 80) kallas förstadedeltagaren i en materiell process *aktör*, den som den materiella processen utgår ifrån. Transitiva materiella satser har en aktör och en andradeltagare, typiskt *mål*, som uttrycker den som berörs eller påverkas, men aktören är den enda deltagaren i intransitiva satser. Mål är förstadedeltagare i passiva satser, där aktören kan utelämnas.

Som Rehnberg (2011 s. 69) konstaterar är förstadedeltagaren ofta den mest framträdande deltagaren i satsen, särskilt då det handlar om en person. I materiella processer kan förstadedeltagaren beskrivas som handlingskraftig (Rehnberg 2014 s. 126). I vårt material har vi vid alla processtyper utrett om förstadedeltagaren realiserar av *jag*, *du*, *vi* eller *man*, eftersom Henricson m.fl. (2015 s. 131–136) visat att dessa pronomen är frekventa i de aktuella handledningssamtalen. *Jag* och *du* syftar typiskt på samtalsdeltagarna i talsituationen och *vi* på både handledaren och studenten, medan *man* kan ha varierande syftning. Vi fokuserar emellertid inte på vilka kontexter de olika pronomenen används i, utan

på vilken eller vilka samtalsdeltagare som konstrueras som centrala vid den aktuella processtypen. Tabell 4 visar förstadedeltagarna i materiella processer.

Tabell 4. Förstadedeltagare i materiella processer i handledningssamtalen.

Förstadedeltagare	Handledare				Student			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>jag</i>	37	8,4	59	11,1	166	57,4	85	59,9
<i>du</i>	213	48,2	204	38,5	7	2,4	3	2,1
<i>vi</i>	27	6,1	16	3,0	23	8,0	3	2,1
<i>man</i>	75	17,0	88	16,6	15	5,2	16	11,3
annan	90	20,4	163	30,8	78	27,0	35	24,6
Totalt	442	100,0	530	100,0	289	100,0	142	100,0

I kategorin 'annan' ingår satser där förstadedeltagaren⁹ inte realiseras av *jag*, *du*, *vi* eller *man*, till exempel satser i tredje person (svsv. *några skriver lite mer tungt*) och passiv (fisv. *nu kommer ju di här avhandlingarna att ges ut i elektroniskt format*). Som tabell 4 visar är *du* den vanligaste förstadedeltagaren vid materiella processer hos handledarna och *jag* hos studenterna, vilket visar att studenternas texter och därmed deras handlingar står i fokus i handledningssituationen. I följande exempel, där den aktuella satsen markerats med kursiv och processkärnan med fetstil, kommenterar handledaren vad studenten har gjort eller ska göra:¹⁰

- (1) svsv. HA: eh (0.4) de här hör egentligen ihop me meningen innan
 ST: mm+m
 HA: *men du har **satt** de som en egen mening*
 ST: a+a
- (2) fisv. HA: å *då **skriver** du i (.) i texten* då istället för TIDSKRIFT så sku
 HA: *du **skri**va då* va va den där (0.3) artikeln nu sen hette
 ST: [just så rubriken å sen årtale]
 HA: [som rubrik ja (.) som rubriken]

Materiella processer förekommer ofta i instruerande avsnitt som i exempel 2 ovan, vilket sammanhänger med att handledaren är expert på skrivande och ger studenten råd. Jämfört med de finlandssvenska handledarna hänvisar de sverigesvenska handledarna oftare till studentens konkreta handlingar med direkt

⁹ Förstadedeltaren markeras med understreck i de två följande exemplen.

¹⁰ HA = handledare, ST = student. Transkriptionen har förenklats genom att tveksamhetsmarkörer, ohörbart tal och rader utan verbalt innehåll har utelämnats. Anonymiserade ord skrivs med kapitäl.

tilltal (andelen *du* som förstadedeltagare hos handledarna: svsv. 48,2 %, fisv. 38,5 %, se tabell 4).

Ibland beskriver handledarna också sina egna materiella handlingar:

- (3) svsv. HA: e:h (3.5) du skriver att dom flesta teorier å artiklar är översatta
 HA: från engelskan
 HA: å då så **skrev** ja först av vem
- (4) fisv. HA: eh å de här sku ja faktiskt **kolla**
 HA: du vet ju att du kan kolla också sånahär sammansättningar å å
 HA: särskrivningar i den här Svenska Akademiens ordlista

I exempel 3 förklarar handledaren sin egen anteckning i studentens text, och i exempel 4 berättar handledaren hur hen själv skulle göra i motsvarande situation. Som tabell 4 visar beskriver handledarna dock relativt sällan sina egna handlingar vid materiella processer (andelen för *jag* som förstadedeltagare hos handledarna: svsv. 8,4 %, fisv. 11,1 %).

Studenterna använder likaså ofta materiella processer för att tala om sina egna handlingar, till exempel hur de brukar skriva:

- (5) fisv. ST: men att (.) eh de som ja ha märkt nog att *när ja skriver* så
 ST: liksom (0.4) ja ha i- eller på någo sätt jättesvårt att skriva
 ST: så ja [(.) ba] **skriver** å så vet ja att ja liksom
 HA: [okej]
 ST: h **sätter** med sånhär tjock text typ allting att ja måste ännu
 ST: **ändra på** de [...]

Däremot använder studenterna ytterst sällan *du* som förstadedeltagare i materiella processer (svsv. 7, fisv. 2 belägg, se tabell 4), vilket avspeglar den asymmetriska kontexten där det inte ingår i agendan för studenten att tala om handledarens handlingar. De materiella processerna i samtalen är sålunda i hög grad inriktade på studenten. Vid mentala processer, som vi redogör för i följande avsnitt, ser situationen annorlunda ut.

5.4 Mentala processer

Mentala processer betecknar företeelser i människans inre. De kan vara *kognitiva* och beskriva människans tänkande, *perceptiva* och beteckna sinnesuttryck eller *emotiva* och uttrycka känslor (Halliday & Matthiessen 2004 s. 198–199). Förstadedeltagaren i en mental process är *upplevare* och andradeltagaren *fenomen*

men (Holmberg & Karlsson 2006 s. 85–89). Mentala processer förutsätter en medveten varelse som kan tänka eller uppleva något (Halliday & Matthiessen 2004 s. 201). Då en person konstrueras som upplevare lyfts hans inre värld fram i den aktuella kontexten. Exempel på verb som realiserar en mental betydelse är bland annat *tycka, tänka, läsa, förstå, se* och *märka*.

Såsom tidigare studier av handledningssamtal inom IVIP visat är särskilt kognitiva mentala processer vanliga i samtalen. Exempelvis har Henricson och Nelson (2018) visat att kognitionsverb såsom *tänka, tycka* och *tro* är vanligare i de sverigesvenska handledningssamtalen än i de finlandssvenska. Handledarna i båda länderna använder ofta kognitionsverb vid råd, evalueringar eller kritik för att linda in det de säger. Studenterna använder däremot typiskt kognitionsverb för att till exempel berätta om skrivprocessen eller ställa frågor. I bruket av kognitionsverb förekommer också lexikala skillnader; bland annat är det neutrala verbet *tänka* vanligare hos de sverigesvenska handledarna, medan de finlandssvenska handledarna oftare använder det åsiktsgivande verbet *tycka*. Vår analys av mentala processer begränsar sig emellertid inte enbart till kognitiva processer, utan omfattar även de övriga typerna. I handledningssamtalen förekommer förutom kognitiva processer även perceptiva processer, medan emotiva processer som uttrycker känslor, till exempel svsv. *ja gillar så här* å *pilla med texten*, fisv. *de känns kanske lite jobbigt att få en bra svenska*, är betydligt mer lågfrekventa.

Vi inleder diskussionen med att presentera förstadedeltagarna i mentala processer i tabell 5.

Tabell 5. Förstadedeltagare i mentala processer i handledningssamtalen.

Förstadedeltagare	Handledare				Student			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>jag</i>	263	53,9	139	36,4	116	60,4	94	78,3
<i>du</i>	93	19,1	105	27,5	8	4,2	4	3,3
<i>vi</i>	11	2,3	38	9,9	10	5,2	5	4,2
<i>man</i>	73	15,0	43	11,3	8	4,2	7	5,8
<i>annan</i>	48	9,8	57	14,9	50	26,0	10	8,3
Totalt	488	100,0	382	100,0	192	100,0	120	100,0

Som framgår av tabell 5 är *jag* den vanligaste förstadedeltagaren vid mentala processer överlag, men pronomenet förekommer som förstadedeltagare oftare hos studenterna än hos handledarna. Andelen för *jag* som förstadedeltagare är emellertid större hos de finlandssvenska studenterna (78,3 %) än hos de sverige-

svenska studenterna (60,4 %). Bland handledarna är *jag* däremot vanligare som förstadeltagare hos de sverigesvenska handledarna (53,9 %) än hos de finlandssvenska handledarna (36,4 %), som också generellt uppvisar den lägsta procentandelen för *jag* som förstadeltagare vid mentala processer.

Då *jag* är förstadeltagare i en kognitiv mental process formulerar talaren sina tankar eller åsikter som explicit subjektiva:

- (6) svsv. HA: så att de finns ingen anledning att (0.7) knöla till [det]
 ST: [nej]
 HA: språkligt utan (0.5) gärna hålla det så rakt å enkelt som möjligt å
 HA: de *tycker ja* att ni gör
- (7) svsv. HA: eh (1.0) *så ja tror att* (0.3) om du (0.6) kan så att säga (0.2)
 HA: strama upp de (0.6) språkligt eh alltså de handlar lika
 HA: mycke om att strama upp (0.6) hu- tankepresentationen som att
 HA: strama upp (0.5) språ[ket]
 ST: [a+a]
- (8) fisv. HA: så *ja tycker* att här har du gjort helt rätt [...]

I exempel 6–8 signalerar handledarna att det handlar om en personlig åsikt, det vill säga de uttrycker subjektivitet för att tona ner sin expertroll (se Nelson & Henricson 2018 s. 75), vilket är särskilt vanligt i de sverigesvenska samtalen. Att handledaren markerar sin subjektivitet med mentala processer är *heteroglossiskt*, vilket innebär att hen på sätt och vis uppmärksammar att det också kan finnas andra åsikter eller röster (se Martin & White 2005 s. 99–100, Nord 2008 s. 190). Samtidigt är det svårare att ifrågasätta en sådan personlig åsikt än ett mer generellt påstående.

Studenterna använder kognitiva mentala processer bland annat då de redogör för sina egna tankar eller erfarenheter:

- (9) svsv. ST: nej *ja tror inte* [att de är] allmänt känt bland
 HA: [läsarna]
 ST: (0.5) våra kursare
- (10) fisv. HA: så va de den här populärversionen
 ST: m+m
 ST: [alltså den] här *tyckt ja* va jättesvår å skriva
 HA: [mm]
 HA: m+m
- (11) fisv. ST: *ja tror nog* att ja kommer att ännu lägga till text
 HA: precis

Som tabell 2 i början av avsnitt 5 visat använder de finlandssvenska studenterna sig oftare av mentala processer än de sverigesvenska (andelen hos studenter: svsv. 18,0 %, fisv. 23,2 %). Tabell 5 visar hur de dessutom oftare har *jag* som förstadedeltagare vid mentala processer (svsv. 60,4 %, fisv. 78,3 %). Även om subjektiviteten framhävs av studenterna i båda länderna, gör de finlandssvenska studenterna det oftare och positionerar sig därmed som mer osäkra och subjektiva. Bland handledarna är det däremot de sverigesvenska handledarna som vinklar sina ställningstaganden som subjektiva.

De finlandssvenska handledarna använder också *jag* som förstadedeltagare i mentala processer, men andelen är betydligt lägre än hos de övriga grupperna. De tonar alltså inte ner sin expertroll via subjektivitet lika ofta som handledarna i Sverige. Andelen för *du* som förstadedeltagare i mentala processer är samtidigt högst hos de finlandssvenska handledarna (svsv. 19,1 %, fisv. 27,5 %) som oftare än de sverigesvenska handledarna talar om det som studenten tänker:

- (12) fisv. HA: å: de här (0.3) här kanske du har **tänkt dig** ett komma
 ST: m+m
 HA: eftersom de e bisats
- (13) fisv. HA: du får *du vet ju* att du får ju använda jag om de sen
 HA: e nånting du behöver
 HA: på nåt sätt
 HA: sä[ga att] du själv har gjort eller
 ST: [jå]
 HA: *du själv har bestämt*

I exempel 12 och 13 konstruerar handledaren positiva antaganden om vad studenten tänker eller vet, vilket är ett sätt att bevara studentens integritet vid kritik eller råd (se Henricson & Nelson 2018 s. 23–24). Genom att handledaren har en instruerande institutionell roll kan hen också ge råd om hur studenten ska tänka:

- (14) svsv. HA: *du ska kanske inte överdriva nu den här storleken på de [här]*
 ST: [nej]
- (15) fisv. HA: [...] vad va betyder de där snedstrecke
 ST: ja [just de jå]
 HA: [e de och] eller eller e de lä[saren som ska väl]ja
 HA: så att att
 ST: [jå precis]
 ST: mm
 HA: *å de (0.3) de (0.5) ska du fun-fundera [över]*
 ST: [jå pr]ecis mm

Perceptiva mentala processer, som också förekommer i handledningssamtalen, betecknar att något går att observera med sinnen. De allra flesta perceptiva processer anknyter till människans visuella förmåga och realiseras med verb som *se*, *märka*, *titta på* och *se ut*. Exempel 16 och 17 visar belägg på verbet *se* från båda länderna.

- (16) svsv. HA: å de va i (.) elevens istället för studenternas (.)
 HA: fundera på de
 HA: liten å stor bokstav
 HA: så å de här ja de e så- *du ser* (.)
 HA: [de e säk]ert nånting som har me (0.2) datorn som har
 ST: [mm]
 HA: (0.2) krångla till de där
- (17) fisv. HA: å å här e du kanske lite väl
 ST: m+m
 HA: eh: de här (.) slösaktig me källor
 ST: m+m
 HA: eftersom de e samma
 ST: jä
 HA: *så du ser* (.) d- där har du missa här och [där me]
 ST: [mm+m de har ja]

I exempel 16 och 17 använder handledaren perceptiva processer med verbet *se* och *du* som förstadeltagare för att hänvisa till texten som stöd för sitt argument, så att studenten kan dra samma slutsats. Förekomsten av perceptiva mentala processer visar att en artefakt, texten, är involverad i interaktionen, vilket är typiskt för institutionella samtal (se Linell 2011 s. 411). Studenterna använder i sin tur perceptiva processer bland annat för att beskriva olika skeden i skrivprocessen, till exempel fisv. *ja märkte sen att den hade blivi där* om en oklarhet i texten.

Vid perceptiva processer med *vi* som förstadeltagare konstrueras den visuella upplevelsen (att man riktar sin uppmärksamhet mot något) som en gemensam aktivitet för studenten och handledaren:

- (18) svsv. HA: eh de ja nu *om vi nu ska titta på*
 HA: *nåra s[pråkliga] saker* som ju liksom e huvudgrej orsaken då
 ST: [mm]
 HA: så så e de vissa saker så kan vi ba ta såhär snabbt
- (19) fisv. HA: så *om vi sir då på de här me stilen* så ibland blir den
 HA: här tonen väldigt ljus såna små saker

Vid perceptiva mentala processer med *vi* som förstadedeltagare betraktas studentens text på sätt och vis utifrån, så att man bortser från att just studenten har skrivit texten. Texten framställs som ovan framgått som en artefakt som är involverad i interaktionen (se Linell 2011 s. 411): handledaren och studenten observerar och evaluerar texten tillsammans.

Mellan studenterna från Sverige och Finland finns ingen skillnad i andelen perceptiva processer (svsv. 19,3 %, fisv. 19,2 %). Emellertid kan man skönja en skillnad mellan handledarna. Perceptiva processer utgör 24,1 % av de mentala processerna hos de finlandssvenska handledarna (92 belägg, varav 34 med *vi* och 29 med *du* som förstadedeltagare), medan de sverigesvenska handledarna har en större benägenhet att använda kognitiva mentala processer: andelen perceptiva mentala processer är bara 13,3 % hos dem (65 belägg, varav 5 belägg med *vi* och 15 med *du* som förstadedeltagare).

I vårt material använder de sverigesvenska handledarna sålunda ofta mentala kognitiva processer för att uttrycka sina tankar och åsikter, och markerar dem explicit med *jag* som förstadedeltagare. De finlandssvenska handledarna i materialet använder överlag både färre mentala processer och färre kognitiva processer än de sverigesvenska handledarna. I stället använder de proportionellt sett fler perceptiva processer (ofta med *du* eller *vi* som förstadedeltagare) och uttrycker sålunda oftare att det som diskuteras förefaller vara på ett visst sätt, utan att göra en explicit subjektiv evaluering.

5.5 Relationella processer

Relationella processer beskriver enligt Holmberg & Karlsson (2006 s. 89–94) inte medvetna handlingar, utan mer abstrakta och statiska relationer och förhållanden där det typiskt inte sker någon förändring som skulle kräva energi. Inom SFL indelas de relationella processerna i tre kategorier: *attributiva*, *identifierande* och *existentiella*. Attributiva processer, som svsv. *du är liksom kritisk*, beskriver egenskaper eller tillhörighet. Förstadedeltagaren är *bärare* (*du* i föregående exempel) och andradeltagaren *attribut*, det vill säga det som är kännetecknande för bäraren (*kritisk*). I de identifierande processerna, till exempel fisv. *FÖRNAMN EFTERNAMN är min officiella handledare*, är förstadedeltagaren *utpekad* (*FÖRNAMN EFTERNAMN*) och andradeltagaren *värde* (*min officiella handledare*). Dessa två är lika med varandra och kan sålunda även byta plats utan att betydelsen förändras: *min officiella handledare är FÖRNAMN EFTERNAMN*. De existentiella processerna beskriver att något existerar, till exempel svsv. *på sidan*

åtta här då finns de ett exempel, och den enda deltagaren är *den existerande* (ett exempel). Gemensamt för förstadedeltagarna i samtliga typer är att de står i relation till något annat.

Relationella processer lyfter sålunda fram förstadedeltagarens egenskaper, identitet eller existens. Exempel på verb som realiserar relationella betydelser i vårt material är *vara, ha, bli, gälla, stå, höra till* och *behöva*. Förstadedeltagarna i de relationella processerna i materialet presenteras i tabell 6.

Tabell 6. Förstadedeltagare i relationella processer i handledningssamtalen.

Förstadedeltagare	Handledare				Student			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>jag</i>	13	1,5	24	2,1	70	13,5	39	17,2
<i>du</i>	90	10,4	143	12,4	4	0,8	2	0,9
<i>vi</i>	5	0,6	12	1,0	17	3,3	4	1,8
<i>man</i>	24	2,8	32	2,8	9	1,7	7	3,1
annan	732	84,7	946	81,8	418	80,7	175	77,1
Totalt	864	100,0	1 157	100,0	518	100,0	227	100,0

Som tabell 6 visar skiljer de relationella processerna sig från de andra process-typerna i handledningssamtalen genom att förstadedeltagaren inte typiskt realiseras av pronomenen *jag, du, man* eller *vi*. Andelen andra förstadedeltagare (som *FÖRNAMN EFTERNAMN* och *ett exempel* ovan) är kring 80 % i alla fyra grupper av samtalsdeltagare. Av de undersökta pronomenen är *du* den vanligaste förstadedeltagaren hos handledarna och *jag* den vanligaste hos studenterna. Även de relationella processerna orienteras sålunda i högre grad mot studenten än mot handledaren.

Handledarna använder relationella processer bland annat för att tala om textens eller studentens egenskaper:

- (20) svsv. HA: nä för ja har för mig att den va liksom (0.8) att *den va*
 HA: *ganska bra*
 ST: [aa okej ((skrattar)) aa va roligt]
 HA: [så (.) eh å- å de] tycker ja *e liksom den här också*
 (0.3)
 HA: eh (.) asså rent språkligt så (0.5) så *funkar de bra* asså ja
 HA: *har* (.) *ganska lite* (.) *eh kommentarer faktiskt*
- (21) fisv. HA: å sen sen de här precision
 ST: mm
 HA: som beror på (0.4) delvis då på att du (.) *du i grunden e muntlig*
 ST: mm

- HA: den där lärar
ST: ja
HA: lärarstyrkan du skriver dialogiskt å så vidare å då **blir** de
HA: *ibland lite oprecis*
ST: mm precis

I exempel 20 diskuterar handledaren en tidigare version av två studenters samförfattade text som var *ganska bra*, samt den nuvarande texten som *funkar bra* och som handledaren *har ganska lite kommentarer om*. I exempel 21 beskriver handledaren studenten som *mundlig* och texten som *ibland lite oprecis*. Eftersom handledaren har en institutionell position som expert i situationen framstår en stor del av de relationella processerna i handledningssamtalen som evaluerande.

Som vid materiella och mentala processer karaktäriserar eller beskriver studenterna typiskt sin egen situation, sin text eller sin skrivprocess då de använder relationella processer:

- (22) svsv. HA: å du e liksom orolig för å lämna in den eller?
HA: [är de så]
ST: [(suckar)]
ST: asså (1.5) ne+ej [ja de e mi- ja e inte] orolig
HA: [inte egentligen nej]
ST: så ja de e mer såhär ja få- **ha** svårt att (0.5) att säga
ST: ja e klar när ja ser att de inte e klart

Ibland ger de sverigesvenska studenterna handledarna positiv respons med hjälp av relationella processer, till exempel genom att bemöta handledarens råd med *aa men de e ju jättebra*. De finlandssvenska studenterna ger sällan respons av detta slag (se Nelson m.fl. 2015 s. 160–162).

Relationella processer förekommer som ovan framgått också i andra kontexter, bland annat utbrytningskonstruktioner (*vara* i exempel 23), och kan uttrycka abstrakta relationer av olika slag (som *stå* i exempel 23, *gälla* och *behöva* i exempel 24):

- (23) fisv. HA: här **står** ju då att de e Svenska Akademien som ha gett ut de å de här
(24) fisv. HA: och den här källhänvisningen de **gäller** de här stycke
ST: m+m
HA: de e alla de här (.) [rader]na
ST: [mm]
HA: ja så då **behöver** du ingen parentes där

Gemensamt för alla typer av relationella processer är att de bidrar till ett objektivi-
tvt perspektiv, visar att något förhåller sig på ett visst sätt. Relationella proces-
ser kan också uttrycka vad som är möjligt, önskvärt eller till och med obligato-
riskt:

- (25) svsv. HA: för om de är nånting som behöver förklaras
ST: mm
HA: *så e de bra att förklara de första gången* [du ell]er d-
ST: [aa]
HA: *de e de enda rimliga stället att förklara de på*
ST: precis [precis] mm
HA: [första gången du använder de]
- (26) fisv. HA: *annars är de ju inget fel på att översätta* bara man just anger att
HA: man har gjort de själv
- (27) fisv. HA: de här e ju då en artikel å de går bra (.) utan
ST: [m+m]
HA: [arti]*kel går lika bra me r- (.) eh rak stil* å sen den här
HA: tidskriften ska då kursiveras

I exempel 25–27 använder handledarna sig av relationella processer för att ut-
trycka vad studenterna ska eller kan göra. Eftersom instruktionerna konstrueras
som relationella processer, markeras handledarens bedömning inte explicit på
samma sätt som vid mentala processer. Detta innebär att bedömningarna fram-
ställs som objektiva fakta som är oberoende av samtalsdeltagarna (se Holm-
berg & Karlsson 2006 s. 188, Holmberg 2011 s. 108). Att uttrycka hur saker
och ting förhåller sig på detta sätt kan vara *monoglossiskt*, det vill säga kan
innebära att man inte öppnar upp för andra röster eller perspektiv (Martin &
White 2005 s. 99–100, Nord 2008 s. 190). Vid monoglossiska uttryckssätt syn-
liggör talaren sin auktoritet genom att åhöraren förväntas acceptera det som
sågs (Nord 2008 s. 194). Samtidigt gör relationella processer det möjligt för
handledaren att uttrycka sig på ett opersonligt sätt. Särskilt de finlandssvenska
handledarna verkar som framgått oftare undvika explicita uttryck för subjekti-
vititet (se avsnitt 5.4 ovan).

Som tabell 6 visar är *du* något vanligare som förstadedeltagare vid relationella
processer hos de finlandssvenska handledarna än hos de sverigesvenska. *Du*
som förstadedeltagare i en relationell process med verbet *ha* används bland annat
då handledaren vill diskutera en formulering eller en detalj i studentens text:

- (28) svsv. HA: å här *ska du väl ha* då nån tabelltext eller

- (29) fisv. HA: de som e problem här språkligt så de e pronomenbruke (.)
HA: *du har du å du har man du har vi*
- (30) fisv. HA: *sen hade du här då de här lite längre citatet*
ST: ja+a
HA: å å de där (0.2) man brukar säga såhär att att (0.2) antingen
HA: kursiv
HA: eller citationstecken å *nu har du båda*

I dessa fall läggs fokus på den slutliga artefakten, texten, i stället för studentens handlingar. Att man ser texten som en artefakt där studenten *har* något är mer typiskt för de finlandssvenska samtalen, som också generellt är mer fokuserade på sak och resultat i stället för den interpersonella relationen mellan samtalsdeltagarna (se Nelson m.fl. 2015 s. 161). I liknande kontexter uttrycker de sverigesvenska handledarna sig oftare med hjälp av materiella eller verbala processer, till exempel genom att konstatera att studenten *har skrivit* något, det vill säga utfört en materiell handling:

- (31) svsv. HA: eh *sen skriver du* ja kommer att (1.0) teoretisera kring möjliga
HA: förklaringar
HA: och (0.5) ha ja skrivit liksom en lite fråga för de för mig
HA: är ordet teoretisera lite såhär negativ klang eller de ba
HA: liksom teoretisera inte nå (.) riktigt
ST: mm

Så kallade existentiella relationella processer, som uttrycker något som existerar, gör det möjligt att observera saker och ting utifrån utan att synliggöra mänskliga aktörer eller handlingar:

- (32) svsv. HA: så att där kan ju olika (0.6) e:h (1.1) *de finns rätt olika*
HA: (0.2) *skolor där*
ST: [mm+m]
HA: [hur man ser] på de
- (33) svsv. ST: *för först var de ju ingen styckemarkering all[s så då]*
HA: [nej nej]
ST: la ja ba in att sär använd son här
HA: ja
ST: å då (.) gjorde den ju hela (.) allt
- (34) fisv. ST: som *när de finns på engelska vissa uttryck* så (0.5)
ST: [sen att] översätta de till svenska så (.)
HA: [mjå]
ST: kan va jättejobbigt

- (35) fisv. HA: att som sagt här **finns** nu vissa såna här då vardagligheter men
 HA: men i princip så ja tycker de här (0.4) fu-funkar bra som en
 HA: vetenskaplig text [...]

Av de finlandssvenska handledarnas relationella processer (1 157 belägg, se tabell 6) kan ca 10 % (118 belägg) analyseras som existentiella, medan motsvarande andel hos de sverigesvenska handledarna är bara ca 3 % (26 av 864 belägg). De finlandssvenska handledarna använder sålunda existentiella relationella processer oftare än sina sverigesvenska kollegor. Existentiella relationella processer av typen *finns det biljetter ännu till i dag* föredras också av talarna i det finlandssvenska servicematerialet vi undersökt (Tolvanen & Wide 2019 s. 339). I handledningssamtalen är skillnaden emellertid inte lika tydlig mellan studenterna, som i bägge länderna sällan använder existentiella processer (svsv. 17 av 518, fisv. 15 av 227 belägg).

Även om relationella processer sammanfattningsvis är generellt vanliga hos både handledare och studenter i bägge länderna, är de vanligare hos de sverigesvenska studenterna än de finlandssvenska. Allra vanligast är relationella processer hos de finlandssvenska handledarna, som i högre grad än sina sverigesvenska kollegor föredrar uttryckssätt som beskriver företeelser i världen som relationer, existens och statiska tillstånd i stället för som dynamiska handlingar.

5.6 Verbala processer

Enligt Holmberg & Karlsson (2006 s. 94–101) uttrycker verbala processer att något sägs, det vill säga yttre, språkligt formulerade handlingar. På grund av sin konkreta natur ligger verbala processer nära materiella processer. Verbala processer har dock i första hand ett kommunikativt syfte, vilket materiella processer inte har. Förstadedeltagaren vid verbala processer är *talare*, och andradeltagaren kan vara *lyssnare*, den som tar emot yttrandet; *utsaga*, själva yttrandet; eller *talmål*, den eller det som yttrandet handlar om.

Rehnberg (2014 s. 126) beskriver förstadedeltagaren i verbala processer som interagerande. I vår analys utgår vi emellertid från att verbala processer lyfter fram en röst, i tyfallet förstadedeltagarens röst. I handledningssamtalen används verbala processer för att beskriva språkliga handlingar som utförs i texten eller talsituationen och de realiserar ofta av verb som är typiska för akademiskt skrivande, såsom *definiera*, *referera*, *citera* och *kommentera*.

Hur förstadedeltagaren realiserar vid verbala processer i handledningssamtalen presenteras i tabell 7.

Tabell 7. Förstadeltagare i verbala processer i handledningssamtalen.

Förstadeltagare	Handledare				Student			
	Svsv.		Fisv.		Svsv.		Fisv.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>jag</i>	37	17,5	30	14,8	25	37,3	16	55,2
<i>du</i>	93	44,1	71	35,0	8	11,9	2	6,9
<i>vi</i>	24	11,4	18	8,9	5	7,5	2	6,9
<i>man</i>	28	13,3	35	17,2	6	9,0	5	17,2
<i>annan</i>	29	13,7	49	24,1	23	34,3	4	13,8
Totalt	211	100,0	203	100,0	67	100,0	29	100,0

Som tabell 7 visar orienteras också de verbala processerna mot studenten: handledarna använder oftast *du* (svsv. 44,1 %, fisv. 35,0 %) och studenterna oftast *jag* (svsv. 37,3 %, fisv. 55,2 %) som förstadeltagare vid verbala processer. Det är studentens språkliga handlingar som handledarna diskuterar i samtalen:

(36) svsv. HA: för de blir väldigt konstigt (.) [*när du pratar*] *om*
 ST: [mm]
 HA: *ele- studenter i i gymnasieskolan*

(37) fisv. HA: så här har du e:h he-
 HA: (.) liksom en en bra struktur
 HA: å du har liksom (.) rubri:ken å å dedär *sen* (.)
 HA: *säger du* att de finns tre stycken olika sätt
 ST: jä+å
 HA: att göra de här å *sen går du igenom dom där tre* [...]

I exempel 36–37 beskriver handledaren de olika språkliga handlingar som studenten gör i sin text och evaluerar samtidigt dem. Andelen för *du* som förstadeltagare i verbala processer är något högre hos de sverigesvenska handledarna (svsv. 44,1 %, fisv. 35,0 %), vilket kan förklaras av att de oftare utgår från det som studenten explicit har sagt eller gjort (se diskussion vid ex. 31 i avsnitt 5.5).

Verbala processer hänvisar också till språkliga handlingar i talsituationen, såsom i exempel 38 där den verbala processen relaterar till tidigare kommentarer om samma fråga:

(38) fisv. HA: de kommer ju ganska mycke information nu på [en gång]
 ST: [mm]
 HA: men här e ju sånt som (0.7)
 HA: som *vi redan har vari [inne på]* de här
 ST: [jä]

Handledarna kan också använda verbala processer för att linda in sina egna språkliga handlingar:

- (39) svsv. HA: eh sen skriver du ja kommer att (1.0) teoretisera kring möjliga
 HA: förklaringar
 HA: och (0.5) ha ja skrivit liksom en lite fråga för de för mig
 HA: är ordet teoretisera lite såhär negativ klang eller de ba
 HA: liksom teoretisera inte nå (.) riktigt
 ST: mm
 HA: va eh
 HA: ja å då **fråga** ja dig är de (.) liksom (.) varför skriver du
 HA: inte ba diskutera?
- (40) fisv. HA: men då sku ja kanske **rekommendera** dig att skriva då
 HA: de här också i procent eller skriva ut de två
 HA: tredjedelar så blir de enhetligt

I exempel 39 utgår handledaren från studentens konkreta handling (*sen skriver du ...*) och signalerar att hen kommer att ställa en fråga som kan tolkas som en uppmaning att använda verbet *diskutera* i stället för *teoretisera*. I exempel 40 uppmanar handledaren i sin tur studenten att göra en ändring i texten och konstruerar det som en rekommendation, vilket gör uppmaningen mer indirekt. Verbala processer används på ett liknande sätt, för att göra språkliga handlingar mer indirekta, även i servicematerialet, till exempel *ja ha beställt tri biljetter till Nötknäpparen den tjugonde å ja sku bara **fråga** att finns om di där platserna finns där* (se Tolvanen & Wide 2019 s. 340).

Studenterna använder verbala processer exempelvis då de talar om sin egen text:

- (41) fisv. ST: tyckte du att de va för mycke upprepning elle:r när ja
 ST: märkte [själv när ja sen]
 HA: [mm]
 ST: börja läsa igenom så va ja såhär att ja tycker att ja
 ST: *hela tiden **säger samma sak***

I exempel 41 kommenterar studenten sina egna språkliga handlingar i texten och frågar vad handledaren tycker om dem. Ibland använder studenterna verbala processer även för att hänvisa till andra auktoriteter, såsom ämneshandledaren, vilket lyfter fram en annan synvinkel och stärker studentens argumentation:

- (42) svsv. ST: e:h ja originalet var väl nånstans att e:h (1.3) *har ja å min*
 ST: *handledare **pratad om** nämligen*
 ST: att e:h (1.0) BEGREPP e nånting högt personligt
 HA: mm

- ST: men (0.3) *hur han då säger emot min text* å *säger* att nej men de
ST: e inte de här vi ska kika på utan vi ska k- sk- kika på
ST: hur liksom BEGREPP e inne i gruppen
HA: mm

Verbala processer, särskilt med en annan förstadeltagare än *jag, du, vi* eller *man*, kan således lyfta fram andra röster som är relevanta i kontexten, exempelvis ämneshandledaren, andra forskare som studenten citerar eller institutionens skriv-anvisningar. De sverigesvenska studenterna har oftare andra förstadeltagare än *jag, du, vi* eller *man* i verbala processer jämfört med de finlandssvenska studenterna (antalet andra förstadeltagare svsv. 23 av 67, fisv. 4 av 29 belägg). De finlandssvenska studenterna använder överlag få verbala processer, men då de gör det har de oftare *jag* som förstadeltagare än de sverigesvenska studenterna (antalet *jag* som förstadeltagare: svsv. 25 av 67, fisv. 16 av 29 belägg). De lyfter därmed relativt sällan fram andra röster i samtalen, åtminstone med hjälp av verbala processer. Detta kan eventuellt förklaras av att de finlandssvenska handledarna har en tendens att konstruera fakta på ett sätt som inte öppnar upp för andra röster (se avsnitt 5.5).

6 Sammanfattande diskussion

Analysen ovan visar att det finns många likheter i bruket av processtyper mellan de undersökta handledningssamtalen från Sverige och Finland. Även om andelarna varierar är relationella processer vanligast, materiella processer näst vanligast, mentala processer tredje vanligast och verbala processer minst vanliga i samtalen från båda länderna. Jämförelsen av handlednings- och service-samtalen visar samtidigt att relationella processer oberoende av domän är mer typiska för de undersökta finlandssvenska samtalen och mentala processer mer typiska för de undersökta sverigesvenska samtalen. I de finlandssvenska samtalen använder de institutionella representanterna, det vill säga handledarna och personalen vid biljettkassorna, fler relationella processer än sina samtalspartner. Eftersom relationella processer beskriver hur saker och ting är utgör de en resurs för att markera auktoritet då de presenterar propositioner som fakta utan att öppna upp för andra röster (se Nord 2008 s. 194). Även existentiella relationella processer är vanligare i de finlandssvenska service- och handledningssamtalen än i motsvarande sverigesvenska samtal. Här vore det intressant att utforska om existentiella satser förekommer oftare i finlandssvenska samtal på grund av språkkontakt med finska, där existens uttrycks med delvis andra och fler resurser än i svenska (VISK § 893, se även Shore 1992 s. 292–301 för ett SFL-perspektiv på finska existentiella satser).

En stor del av förstadedeltagarna i handledningssamtalen realiseras med pronomen *jag*, *du*, *vi* och *man* vid materiella, mentala och verbala processer, men vid relationella processer realiseras förstadedeltagarna betydligt mer sällan med dessa pronomen. Analysen av förstadedeltagare visar att materiella och verbala processer har en klar orientering mot studenten. Mentala processer orienteras däremot typiskt mot den som talar, oberoende av vem det är. De relationella processerna utgör en större och mer komplex kategori, men visar också de en svag orientering mot samtalsrollen student. Det är studentens text och studentens handlingar som står i fokus i handledningssamtalen. Då handledaren konstrueras som förstadedeltagare i processer läggs oftast fokus på hens tankar, åsikter och evalueringar.

Då vi beaktar samtalsdeltagarnas roller i samtalen framträder det några klara skillnader mellan samtalen från de två länderna. De finlandssvenska handledarna använder fler relationella processer än studenterna de handleder och sina kollegor i det andra landet, medan de sverigesvenska handledarna använder fler mentala processer än studenterna och sina kollegor i det andra landet. Situationen är den omvända hos studenterna: andelen mentala processer är större både hos de finlandssvenska studenterna än hos de finlandssvenska handledarna och de sverigesvenska studenterna. Samtidigt använder de sverigesvenska studenterna relationella processer i större utsträckning än de sverigesvenska handledarna och de finlandssvenska studenterna. Eftersom mentala processer beskriver betydelser i människans inre värld, som är unik för varje individ, kan mentala processer ses som en resurs att uttrycka subjektivitet. Relationella processer kan däremot tolkas som en resurs att uttrycka objektivitet, att saker och ting är på ett visst sätt, utan att man språkligt synliggör att det handlar om en subjektiv bedömning eller att andra bedömningar är möjliga. Att handledarna och studenterna använder dessa resurser på delvis olika sätt har därmed ett klart samband med hur de konstruerar sin roll i samtalsituationen.

Jämfört med de finlandssvenska handledarna förmildrar de sverigesvenska handledarna betydligt oftare sina synpunkter och åsikter genom explicita uttryck för subjektivitet. Studentens integritet bevaras då genom att handledaren nedtonar sin roll som expert (se Nelson & Henricson 2018 s. 75) och lyfter fram att det kan finnas andra perspektiv. Samtidigt verkar de sverigesvenska studenterna inte ha ett lika stort behov av att uttrycka subjektivitet och skapa en osäker position i samtalsituationen som de finlandssvenska studenterna har. Som Nelson m.fl. (2015 s. 160–161) konstaterar är det också mer typiskt för de sverigesvenska studenterna att uttrycka samstämmighet med och bekräfta handledaren via (positiv) återkoppling. I de sverigesvenska samtalen använder sålunda både handledare och studenter processer (liksom andra språkliga resurser) på ett sätt som bidrar till att minska avståndet och jämna ut skillnaderna mellan dem.

I de finlandssvenska samtalen konstruerar samtalsdeltagarna sina roller snarare på motsatt sätt, vilket även syns i bruket av processer. Handledarna uttrycker en högre grad av objektivitet, det vill säga konstruerar inte lika ofta sina bedömningar som explicit subjektiva ställningstaganden, utan intar i stället en institutionell och mer opersonlig roll. De finlandssvenska studenterna positionerar däremot sig själva som mer subjektiva och osäkra. Samtalsdeltagarnas bruk av olika typer av processer bidrar sålunda till att synliggöra den asymmetriska relationen mellan handledare och student. De finlandssvenska handledarna lägger inte heller lika mycket fokus på studenternas materiella och verbala handlingar, utan talar i stället oftare om texten som en artefakt (se Linell 2011 s. 411) och bortser från de mänskliga handlingarna bakom den. Att texten konstrueras som en statisk artefakt som handledaren och studenten tillsammans ser på är ett sätt att bevara studentens integritet genom att skapa distans mellan studenten och texten.

Liknande tendenser i hur asymmetriska relationer mellan samtalsdeltagare i institutionella kontexter hanteras i Sverige och Finland har noterats också i studier av bland annat affärskommunikation (Charles & Louhiala-Salminen 2007, Kangasharju 2007) och läkar–patientsamtal (Norrby m.fl. 2015, Wide m.fl. 2019). Vår analys av processtyper i handledningssamtal stöder sålunda tidigare iakttagelser om att talare i institutionella kontexter i Sverige tenderar att uttrycka respekt för sina samtalspartner genom att skapa närhet och nedtona hierarkier, medan talare i motsvarande kontexter i Finland oftare uttrycker respekt genom distans och inte upplever hierarkier som problematiska (se Saari 1995, Norrby m.fl. 2015 s. 134–136, Nelson & Henricson 2018 s. 75).

Litteratur

- Adelswärd, Viveka, 1995: Institutionella samtal – struktur, moral och rationalitet. Några synpunkter på värdet av samtalsanalys för att studera mötet mellan experter och lek-män. I: *Folkmålsstudier* 36. S. 109–137.
- Charles, Mirja-Liisa & Louhiala-Salminen, Leena, 2007: Vems språk talas, vilken är verksamhetskulturen? Intern kommunikation och språkval i finsk-svenska fusionerade företag. I: Olli Kangas & Helena Kangasharju (red.): *Ordens makt och maktens ord. Svenskt i Finland – finskt i Sverige*. IV. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 416–447.
- Egins, Suzanne & Slade, Diana, 1997: *Analysing casual conversation*. London: Cassell.
- Grahn, Inga-Lill, 2012: *Tala om att tänka: om processer och projekt vid användning av orden tänka och tanke i tre samtal*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Halliday, M. A. K., 1989: *Spoken and written language*. Oxford: Oxford University Press.

- Halliday, M. A. K., revised by Matthiessen, Christian M. I. M., 2004: An introduction to functional grammar. Tredje upplagan. London: Arnold.
- Hamberg, Leena, 2015: Samverkan i och med språket: systemisk-funktionell analys av språkanvändning i en kommunal gränsaktivitet med nyanlända flyktingar som målgrupp. (Nordica Helsingiensia 40.) Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Henricson, Sofie, Wide, Camilla, Nilsson, Jenny, Nelson, Marie, Norrby, Catrin & Lindström, Jan, 2015: You and I in Sweden-Swedish and Finland-Swedish supervision meetings. I: Rudolph Muhr, Dawn Marley, Anu Bissoonauth & Heinz L. Kretzenbacher (red.): Pluricentric Languages: New Perspectives in Theory and Description. Frankfurt: Peter Lang Verlag. S. 127–139.
- Henricson, Sofie & Nelson, Marie, 2016: Att tala var för sig, samtidigt eller inte alls. I: Anna W Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.): Svenskans beskrivning 34. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 74.) Lund: Lunds universitet. S. 187–200.
- Henricson, Sofie & Nelson, Marie, 2017: Giving and receiving advice in higher education. Comparing Sweden-Swedish and Finland-Swedish supervision meetings. I: Journal of Pragmatics 109. S. 105–120.
- Henricson, Sofie, Mäntynen, Anne, Nelson, Marie & Savijärvi, Marjo, 2018: Positiva studentresponser i finska, finlandssvenska och sverigesvenska språkhandledningssamtal. I: Beatrice Silén, Anne Huhtala, Hanna Lehti-Eklund, Jenny Stenberg-Sirén & Väinö Syrjälä (red.): Svenskan i Finland 17. (Nordica Helsingiensia 53.) Helsingfors: Helsingfors universitet. S. 46–60.
- Henricson, Sofie & Nelson, Marie, 2018: Vem tänker, tycker och tror i sverigesvenska och finlandssvenska språkhandledningssamtal? I: Folkmålsstudier 56. S. 9–37.
- Hofvendahl, Johan, 2004: Förpapprade samtal och talande papper. I: Eva Forsberg & Erik Wallin (red.): Skolans kontrollregim. Stockholm: HLS Förlag. S. 77–89.
- Holmberg, Per & Wirdehn, Karolina, 2005: Tinas textaktiviteter. I: Gunilla Byrman, Jan Einarsson, Solveig Hammarbäck, Maria Lindgren & Per Stille (red.): Svenskans beskrivning 27. Växjö: Växjö University Press. S. 114–124.
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin, 2006: Grammatik med betydelse: en introduktion till funktionell grammatik. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Holmberg, Per, 2011: Texters interpersonella grammatik. I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): Funktionell textanalys. Stockholm: Norstedts. S. 97–113.
- Kangasharju, Helena, 2007: Interaktion och inflytande: finländare och svenskar vid mötesbordet. I: Olli Kangas & Helena Kangasharju (red.): Ordens makt och maktens ord. Svenskt i Finland – finskt i Sverige IV. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 341–377.
- Karlsson, Anna-Malin, 2011: Texters ideationella grammatik. I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): Funktionell textanalys. Stockholm: Norstedts. S. 21–38.
- Lassus, Jannika, 2010: Betydelser i barnfamiljsbroschyrer: Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Lindström, Jan & Wide, Camilla, 2017: Vid biljettluckan. Formell och pragmatisk variation i kundernas ärendepresentation i servicesamtal på svenska. I: Emma Sköld-

- berg, Maia Andréasson, Henrietta Adamsson Eryd, Filippa Lindahl, Sven Lindström, Julia Prentice & Malin Sandberg (red.): *Svenskans beskrivning 35*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 29.) Göteborg: Göteborgs universitet. S. 175–187.
- Linell, Per, 2011: *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. (Studies in Language and Culture No 18.) Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Magnusson, Jenny, 2016: *Text i samtal: Hur text används som resurser i handledningssamtal*. I: Anna W Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.): *Svenskans beskrivning 34*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 74.) Lund: Lunds universitet. S. 343–355.
- Martin, J.R. & White, P.R.R., 2005: *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nelson, Marie, Henricson, Sofie, Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny, 2015: *Att dela språk men inte samtalsmönster: Återkoppling i sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal*. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 141–166.
- Nelson, Marie & Henricson, Sofie, 2016: *Hur språkliga råd motiveras och förklaras i finlandssvenska och sverigesvenska handledningssamtal*. I: Jaana Kolu, Mikko Kuronen & Åsa Palviainen (red.): *Svenskan i Finland 16*. (Jyväskylä Studies in Humanities 298.) Jyväskylä: Jyväskylä universitet. S. 124–137.
- Nelson, Marie & Henricson, Sofie, 2018: *Sverigesvenska och finlandssvenska handledningspraktiker*. I: Eva Ärlemalm-Hagsér & Marie Öhman (red.): *Högskolepedagogisk utveckling i teori och praktik*. Västerås: Mälardalens högskola. S. 63–78.
- Nord, Andreas, 2008: *Trädgårdsboken som text 1643–2005*. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 47.) Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny, 2014: *Finns det nationella svenska kommunikationsmönster? Tilltal i läkare-patientsamtal i Sverige och Finland*. I: Jan Lindström, Sofie Henricson, Anne Huhtala, Pirjo Kukkonen, Hanna Lehti-Eklund & Camilla Lindholm (red.): *Svenskans beskrivning 33*. (Nordica Helsingiensia 37.) Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet. S. 343–352.
- Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny, 2015: *Interpersonal relationships in medical consultations. Comparing Sweden Swedish and Finland Swedish address practices*. I: *Journal of Pragmatics* 84. S. 121–138.
- Nyroos, Lina, 2012: *The Social Organization of Institutional Norms: Interactional Management of Knowledge, Entitlement and Stance*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 87.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Pettersson, Thorleif & Nurmela, Sakari, 2007: *Om olika sätt att möta en stor elefant. En jämförande studie av finländsk och svensk kultur*. Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Rehnberg, Hanna Sofia, 2011: *Att skapa en förebild. Transitivitet, ergativitet och berättelsestruktur i två kommunala hjältesagor*. I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts. S. 65–81.
- Rehnberg, Hanna Sofia, 2014: *Organisationer berättar. Narrativitet som resurs i strategisk kommunikation*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 90. Södertörn Doctoral Dissertations 102.) Uppsala: Uppsala universitet.

- Saari, Mirja, 1995: »Jo, nu kunde vi festa nog». Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. I: *Folkmålsstudier* 36. S. 75–108.
- Schulz, Anke, 2015: *Me, myself and I: A corpus-based, contrastive study of English and German computer-mediated communication from a Systemic Functional perspective*. Diss. Darmstadt: Technische Universität Darmstadt.
- Sellgren, Mariana, 2011: *Vem hotar haven och regnskogen? I: Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.): Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts. S. 53–64.
- Shore, Susanna, 1992: *Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish*. Sydney: Macquarie University.
- Svensson, Jan & Karlsson, Anna-Malin, 2012: Inledning: text, textforskning och textteori. I: *Språk och stil* NF 22:1. S. 5–30.
- Tolvanen, Eveliina, 2016: *Myndighetskommunikation på två språk – pensionstexter på svenska och finska i Finland och Sverige i ett systemisk-funktionellt perspektiv*. Diss. Åbo: Åbo universitet.
- Tolvanen, Eveliina & Wide, Camilla, 2019: Betydelseskäpande i tal. Processtyper i sverigesvenska och finlandssvenska servicesamtal. I: Marco Bianchi, David Håkansson, Björn Melander, Linda Pfister, Maria Westman & Carin Östman (red.): *Svenskans beskrivning* 36. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 333–344.
- Wide, Camilla, 2016: *Kommunikativa skillnader mellan sverigesvenskt och finlandssvenskt språkbruk*. I: Anna W Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.): *Svenskans beskrivning* 34. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 74.) Lund: Lunds universitet. S. 39–62.
- Wide, Camilla, Lappalainen, Hanna, Rouhikoski, Anu, Norrby, Catrin, Lindholm Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny, 2019: *Variation in address practices across languages and nations. A comparative study of doctors' use of address forms in medical consultations in Sweden and Finland*. I: *Pragmatics* 29 (4). S. 595–621.
- VISK = Hakulinen, Auli, Vilkkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta. & Alho, Irja, 2004: *Iso suomen kielioppi [Stor finsk grammatik]*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. [Internetupplagan: <<http://scripta.kotus.fi/visk>>.]

Transkriptionsnyckel

(3.5)	paus (sekunder)
(.)	mikropaus (kortare än 0.2 sekunder)
[...]	yttrandet fortsätter
[ord]	överlappande tal
hu-	avbrott
m+m	legatouttal
ja:	förlängt ljud
((skrattar))	kommentar
FÖRNAMN	anonymiserat ord